

Przepadek przedsiębiorstwa w polskim prawie karnym

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

§ 1. Uzasadnienie wyboru tematu

Postępujący proces globalizacji nie pozostaje bez wpływu na przestępczość, jej dynamikę i strukturę¹. Rozwojowi najpoważniejszych form przestępczości towarzyszy zjawisko jej umiędzynarodowienia² i unowocześnienia poszczególnych jej przejawów³. Internacjonalizacja dokonuje się przy udziale i wykorzystaniu najnowszych technologii, skomplikowanych operacji finansowych oraz przy zaangażowaniu ekonomicznym i organizacyjnym struktur korporacyjnych o międzynarodowym charakterze⁴. Zjawiska te są sprzężone z procesem coraz doskonalszego kamuflowania kryminalnego procederu oraz ukrywania transferów korzyści uzyskiwanych z nielegalnych przedsięwzięć. Grupy przestępcze, poza tradycyjnymi sferami działalności, skoncentrowały swoją uwagę na legalnej gospodarce, tam upatrując możliwości lokowania zysków. Wzrastający poziom infiltracji legalnych przedsiębiorstw, a w szerszej perspektywie legalnej gospodarki, nie pozostał bez wpływu na systemy polityczne, ekonomiczne i prawne poszczególnych państw, które zaczęły odczuwać negatywne konsekwencje tego procederu. Dostrzegając te zagrożenia, społeczność międzynarodowa uznaje je za czynniki, które mogą podważać wartości demokratyczne i narażać na niebezpieczeństwo rozwój społeczny, ekonomiczny i polityczny⁵.

¹ Zob. szerzej J.A. Scholte, *Globalization*, s. 319–322; J.J. Savelsberg, *Globalization*, s. 62. W literaturze włoskiej S. Becucci, M. Massari, *Globalizzazione*, s. 15–30; G.M. Flick, *Globalizzazione*, s. 600; P. Grossi, *Globalizzazione*, s. 151; S. Cassese, *Il diritto globale*, s. 11–52.

² Szerzej zob. D.A. Jenks, J.R. Fuller, *Global Crime*, s. 7; G. De Francesco, *Internazionalizzazione del diritto*, s. 5–10. Zjawisko globalizacji w odniesieniu do prania pieniędzy analizuje kompleksowo E.W. Pływaczewski, *Money Laundering*; zob. także *tenże*, *Wstęp*, s. 13 oraz *tenże*, *Geneza zjawiska*, s. 52.

³ Według M. Prengela „postępująca internacjonalizacja i liberalizacja rynku finansowego o ogólnosiwiatowym zasięgu, prowadzi do wolnego przepływu kapitału, towarów i usług oraz do likwidacji barier hamujących rozwój życia gospodarczego, ale również rodzi problemy, które nie mogą zostać przezwyciężone tylko i wyłącznie za pomocą środków o charakterze wewnątrz krajowym. Szybki rozwój i nowe techniczne możliwości ułatwiają organizacjom przestępczym działanie o zasięgu międzynarodowym” – zob. *tenże*, *Międzynarodowe przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, s. 79.

⁴ Zob. M. Concetta de Vivo, G. Ricci, *Diritto*, s. 25–112; A. Antinori, *Information*, s. 23. W literaturze polskiej M. Prengel, *Środki zwalczania*, s. 84.

⁵ Zob. preambuła Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów 31.10.2003 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 84, poz. 563).

Z tych względów cały wysiłek prawodawców, zarówno na poziomie krajowym, jak i ponadnarodowym, skierowany został na poszukiwanie skutecznych instrumentów mogących zahamować ekspansję przestępczości zorganizowanej, a jednocześnie zdolnych do pozbawienia jej ekonomicznego zaplecza poprzez uderzenie w najbardziej czuły punkt, tj. zysk. Stąd podstawowym imperatywem współczesnej polityki kryminalnej stało się hasło: „Przestępczość nie popłaca”⁶. Kluczową rolę w realizacji tego paradygmatu przypisano konfiskacie, która wobec nieskuteczności innych środków prawa karnego „ulożowała się na czele walki z przestępczością zorganizowaną”⁷, przede wszystkim ze względu na „ekstremalną elastyczność oraz niezwykley potencjał tej instytucji w walce z przestępczością zorganizowaną”⁸. Jak podkreślono w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z 3.4.2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej⁹: „do najskuteczniejszych metod walki z przestępczością zorganizowaną należy wprowadzenie surowych konsekwencji prawnych popełniania takiego rodzaju przestępstw, jak również skuteczne wykrywanie oraz zabezpieczanie i konfiskata **narzędzi** służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa”¹⁰. Mają one sprawić, że najpoważniejsza przestępczość, w tym zorganizowana i gospodarcza, stanie się jak najmniej rentowna¹¹. Uczynienie działalności przestępczej procederem nieopłacalnym jest podstawowym czynnikiem hamującym jej

⁶ Tak sprofilowana strategia opiera się na uznaniu, że działalność przestępcza podporządkowana jest tej samej logice, która inspirowa i rządzi działalnością legalnego przedsiębiorstwa, tj. logice osiągania zysku. Zysk jest nie tylko ostatecznym celem działalności przestępczej, ale także podłożem, na którym opiera się sama działalność. Zysk jest zarówno celem, jak i środkiem. Atak na zysk powinien stanowić zatem jedną z zasadniczych wytycznych racjonalnej strategii wymierzonej w zorganizowaną przestępczość gospodarczą, ponieważ posiadanie odpowiedniego instrumentarium zdolnego zapobiec akumulacji nielegalnego kapitału pozwala uderzyć w samą naturę przestępczości gospodarczej. Szerzej na temat tej zasady zob. *P. Alldridge*, *Money Laundering*, s. 45; *M. Levi*, *Taking the Profit Out of Crime*, s. 228; *M. Panzavolta*, *Confiscation*, s. 25–52. Z perspektywy włoskiej zob. *T. Epidendio*, *G. Varraso*, *Codice delle confische*, s. 64 i 71; zob. także *H. Nelen*, *Hit them where it hurts the most*, s. 517.

⁷ Zob. *A.M. Maugeri*, *The Criminal Sanctions*, s. 257; *taż*, *Le moderne sanzioni*, s. 659 i 707; *M. Simonato*, *Confiscation*, s. 377; *C. King*, *C. Walker*, *Emerging Issues*, s. 5.

⁸ Zob. *A. Bernardi*, *Presentation*, s. VIII.

⁹ Dz.Urz. UE L 127, s. 39.

¹⁰ Zwraca na to uwagę m.in. *W. Filipkowski*, *Kierunki zmian*, s. 65; zob. także opracowanie *Confiscation of instrumentalities and proceeds of corruption crimes in Eastern Europe and Central Asia*, OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia 2018, s. 4, https://www.oecd.org/en/publications/confiscation-of-instrumentalities-and-proceeds-of-corruption-crimes-in-eastern-europe-and-central-asia_78637cac-en.html.

¹¹ Zob. m.in. *G. Fornasari*, *Le politiche sanzionate*, s. 1–12; *A. Marek*, *Prawo karne*, 2010, s. 285; *E. Zatyka*, *Przestępczość zorganizowana*, s. 237; *A. Michalska-Warias*, *Przestępczość zorganizowana*, s. 238.

rozwoj¹². Jednocześnie powszechne jest przekonanie, że środki służące realizacji tego celu są dużo bardziej skuteczne niż pozbawianie wolności¹³. Umożliwiają bowiem odebranie sprawcom nielegalnie uzyskanych korzyści i środków potrzebnych do popełnienia dalszych przestępstw oraz narzędzi niezbędnych do kontynuowania przestępczego procederu, realizują jednocześnie „tradycyjne” funkcje kary, ujmowane jako retrybucja oraz prewencja, zarówno w jej aspekcie indywidualnym, jak i generalnym¹⁴. Preferowanie konfiskaty jako najskuteczniejszego narzędzia służącego realizacji tego celu odbywa się nie tylko przez unowocześnienie jej tradycyjnej postaci, ale także przez kreowanie nowych jej form, bardziej precyzyjnych i szczegółowych, zorientowanych na zwalczanie przestępczości zorganizowanej¹⁵. Taki charakter ma pojawienie się w systemie polskiego prawa karnego przepadku przedsiębiorstwa, stanowiącego jedno z ostatnich jak dotąd stadiów w łańcuchu ewolucji kar polegających na pozbawieniu sprawcy całości lub części jego majątku.

Konfiskata jest obecna w prawie karnym od samego początku, mówi się wręcz, że stanowi „stały element zjawiska karania”¹⁶. Pod tym względem uderzająca jest jej szczególna właściwość, polegająca na nieprzerwanej obecności w rezerwarze środków wykorzystywanych przez prawo karne. Jej fenomen polega na tym, że pozostając niezmienną w swojej istocie, dzięki zdolności do transformacji, zawsze odgrywała pierwszoplanową rolę w zwalczaniu i zapobieganiu najpoważniejszej przestępczości¹⁷. Również w ostatnich dziesięcioleciach można zaobserwować swoisty „renesans” tej sankcji. Można wręcz powiedzieć, że została ona odkryta na nowo¹⁸ i zaadaptowana do aktualnych potrzeb, stając się podstawowym narzędziem do walki z poważną przestępczością gospodarczą. Procesy ewolucyjne oraz adaptacyjne sprawiły, że z instytucji względnie jednolitej, stała się sankcją o zdecydowanie polimorficznym charakterze. Dość powiedzieć, że za jednym *nomen iuris* „konfiskata” kryją się instytucje niezwykle niejednorodne pod względem struktury i celu, które łączy jedynie skutek w postaci przymusowego odebrania własności. Jej naturalne zdolności adaptacyjne sprawiają, że przypisuje się jej cechy kameleona¹⁹, które pozwalają jej pełnić różne funkcje,

¹² Zob. szerzej *F. Vergine*, *Confisca*, s. 1–2; *L. Fornari*, *Criminalità*, s. 2–19.

¹³ Zob. *R. Golobinek*, *Financial Investigations*, s. 9. W literaturze polskiej zob. *M. Kotowska*, *Regulacje regionalne*, s. 57.

¹⁴ Zob. *A. Bernardi*, *Presentation*, s. X.

¹⁵ Zob. w szczególności *A.M. Maugeri*, *The Criminal Sanctions*, s. 278.

¹⁶ Zob. *A. Alessandri*, *Confisca*, s. 42.

¹⁷ Zob. *A. Alessandri*, *Criminalità economica*, s. 2107.

¹⁸ Zob. *S. Bolis*, *Sequestro preventivo*, s. 337–371.

¹⁹ Takie określenia można znaleźć w orzecznictwie sądów włoskich. Zob. m.in. *Cassazione Penali*, *Sezioni Unite*, 26.6.2014, Nr 4880, w którym stwierdza się, że: „doktrynalna definicja tej kameleonowej instytucji wydaje się zatem właściwa, a nie tylko sugestywna, jako wymowne podkreślenie zdolności konfiskaty do dostosowania się do otoczenia regulacyjnego i realizacji jej szczególnych celów, które za jej pośrednictwem prawodawca zamierza osiągnąć”, https://www.digie-s.unirc.it/documentazione/materiale_didattico/697_2016_1375_25983.pdf.

zarówno w zakresie zapobiegania, jak i represji. Ten „proteuszowy”²⁰ charakter sprawa, że konfiskata jest najbardziej emblematicznym symptomem nowoczesnego prawa karnego, którego wyznacznikiem jest w pierwszym rzędzie efektywność²¹. W swoich różnorodnych przejawach normatywnych jest ona postrzegana jako instrument „strukturalnie polimorficzny, finalistycznie elastyczny i dogmatycznie niejednoznaczny”²². Jednocześnie ma unikalne cechy, które czynią z niej prototypowy model interwencji nowoczesnego prawa karnego. Jak podkreśla *L. Baron*, „morfologiczna plastyczność konfiskaty stanowi niezwykłą umiejętność, ponieważ pozwala jej łatwo dostosować się do dynamiki i specyfiki najróżniejszych sektorów interwencji, podczas gdy naturalnie podwójna teleologia, uzdalnia ją do integralnego pełnienia kilku funkcji jednocześnie. Jednocześnie pozwala na rozwój i rozprzestrzenianie się konfiskat w mrocznych szczelinach systemu prawnego, gdzie z trudem się przebija światło podstawowych zasad konstytucyjnie ograniczonego współczesnego prawa karnego”. Dalej zaś zauważa, że „współczesna konfiskata posiada wszystkie te cechy, szczególnie funkcjonalne dla osiągnięcia celów prawodawców, którzy wypowiedzieli «wojnę totalną» zorganizowanej przestępczości gospodarczej. Można zatem zrozumieć impuls konfiskacyjny, który wydaje się charakteryzować obecną politykę kryminalną. Istnieje bowiem bardzo wyraźna tendencja do sięgania po najskuteczniejszą broń z arsenału ablacyjnego (przede wszystkim konfiskatę rozszerzoną) nawet poza tymi sektorami, w których tradycyjnie ograniczono stosowanie najbardziej «inwazyjnych» wariantów konfiskaty”²³.

Tendencje te są sprzężone z procesem „uwspółcześniania” tej sankcji, poszerzania jej zakresu przedmiotowego, upraszczania rozkładu ciężaru dowodu, rozciągania

²⁰ Zob. *V. Mongillo*, *Confisca*, s. 3443; zob. także *Cassazione Penale, Sezioni Unite*, 2.7.2008, Nr 26654, w którym podkreślono, że: „konfiskata zawsze zachowywała we włoskim porządku prawnym «proteuszowy» charakter (...). Pojęcie konfiskaty wykracza w istocie poza zwykły aspekt nominalistyczny, aby wskazać środki ablacyjne o różnym charakterze, w zależności od kontekstu prawnego, w którym ten sam termin jest używany”, https://olympus.uniurb.it/index.php?option=com_content&view=article&id=10676:cassazione-penale-sezioni-unite-02-luglio-2008-n-26654-il-profitto-del-reato-oggetto-di-confisca-ai-sensi-dellart-19-dlgs-n-23101-si-identifica-con-il-vantaggio-economico-di-diretta-e-immediata-derivazione-causale-dal-reato-presupposto&catid=134&Itemid=138.

²¹ O roli konfiskaty w procesie transformacji prawa karnego w kierunku modernistycznym zob. m.in. *A. Bargi*, „Processo al patrimonio”, s. 3–5; *A.M. Maugeri*, *Le moderne sanzioni*, s. 5 i n. Według autorki „w uderzający sposób w dyscyplinie nowych sankcji karnych zachodzi kontrast między tak zwanym klasycznym prawem karnym a tzw. nowoczesnym prawem karnym”; zob. także *G. Fiandaca*, *Criminalità*, s. 152. Dla autora pojawienie się nowych form konfiskaty można uznać za „symptomatyczne dla zmiany paradygmatu, która charakteryzuje współczesne prawo karne w ujęciu bardziej ogólnym, co prowadzi do pewnego rodzaju przejścia od klasycznego do nowoczesnego modelu prawa karnego, jeśli nie postmodernistycznego”; zob. *A. Gialánella*, *Diritto penale*, s. 195.

²² Zob. *L. Baron*, *Il ruolo*, s. 45.

²³ Tamże.

jej stosowania na osoby trzecie, czy wreszcie nadawania jej „niekarnego charakteru”²⁴. W porównaniu z tradycyjną konfiskatą, jej nowoczesne odmiany charakteryzują się bardzo wyraźnym rozluźnieniem związków pomiędzy przestępstwem a podlegającymi przypadkowi aktywami²⁵. Zjawiska te są widoczne zarówno w polskim prawie karnym, jak i w prawie karnym wielu państw europejskich. Można je również dostrzec w prawnomiędzynarodowych regulacjach dotyczących przypadku. Procesy te są łączone z pożądaną, acz sukcesywną zmianą paradygmatu prawa karnego. Mówi się wręcz o schyłku „klasycznego prawa karnego”, które ma zostać zastąpione współczesnym – „modernistycznym” modelem, nazywanym „prawem karnym zapobiegawczym”, w którym punkt ciężkości przeniesie się z „ograniczonej represji” na „nieograniczoną prewencję”²⁶. W modelu tym główną rolę odgrywać będzie efektywność systemu, która nie będzie równoważona zagwarantowaniem podstawowych praw i wolności na dotychczasowym poziomie²⁷. Wyrażono nawet pogląd, że jest to cena, którą trzeba zapłacić za skuteczniejszą walkę z przestępczością²⁸. Prawo karne „w coraz mniejszym stopniu jest obywatelskim prawem karnym, narzędziem społecznego oddziaływania mającego na celu korygowanie niepożądanych (społecznie szkodliwych) zachowań obywateli, a coraz wyraźniej staje się prawem karnym wroga, postrzegającym adresata prawnokarnych norm postępowania jak złoczyńcę, którego trzeba spacyfikować, a w skrajnych przypadkach – nawet wyeliminować”²⁹.

Omówione procesy nie są wyłącznie domeną obcych systemów prawnych. Ich symptomy dają się zauważyć również w polskim prawie karnym, czego przejawem jest wprowadzenie do KK instytucji przypadku przedsiębiorstwa (art. 44a KK), która stanowi przedmiot niniejszej publikacji. Jak w soczewce ogniskują się w niej wszystkie zasygnalizowane wyżej problemy współczesnego prawa karnego.

Wprowadzenie tej instytucji do polskiego porządku prawnego nastąpiło ustawą z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁰. Jak wynika z motywów ustawodawczych, ma ona na celu przede wszystkim walkę ze zorganizowaną przestępczością gospodarczą (także tą o charakterze transgranicznym), poprzez pozbawienie sprawców przestępstw środków finansowych, stanowiących bazę ekonomiczną dla działalności przestępczej, w myśl zasady, że nikt nie powinien czerpać korzyści z własnego bezprawia. Efekt ten ma zostać osiągnięty przez możliwość orzeczenia przypadku przedsiębiorstwa, jeżeli tylko służyło ono do popełnienia przestępstwa lub do ukrycia osiągniętej z niego korzyści i to niezależnie od tego, czy przedsiębiorstwo

²⁴ Zob. *L. Fornari*, *Criminalità*, s. 30, 214, 224.

²⁵ Zob. *I.B. Cordero*, *Modern forms*, s. 139 i n.

²⁶ Zob. *V. Manes*, *L'ultimo imperativo*, s. 1259 i n.

²⁷ Zob. m.in. *A.M. Maugeri*, *The Criminal Sanctions*, s. 294.

²⁸ Zdaniem *L. Barona* „konfiskata znajduje się na rozdrożu pomiędzy klasycznym a modernistycznym prawem karnym” – zob. *tenże*, *Il ruolo*, s. 38. Szerzej na temat zmiany paradygmatu w prawie karnym zob. *C.A. Paliero*, *Diritto penale*, s. 23.

²⁹ Zob. *J. Giezek*, *Znowelizowany kodeks karny*, s. 44 i 58.

³⁰ Dz.U. z 2017 r. poz. 768.

stanowi własność sprawcy przestępstwa, czy też należy do osoby trzeciej, która chciała, aby przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści albo przewidując taką możliwość, na to się godziła.

Pojawienie się tej formy przypadku w systemie polskiego prawa karnego jest odpowiedzią na niezadowalającą skuteczność dotychczasowych, „tradycyjnych”, instrumentów prawnokarnych wymierzonych w finansowe i organizacyjne podstawy funkcjonowania przestępczości zorganizowanej i gospodarczej³¹, a jednocześnie na zjawisko polegające na wykorzystywaniu w działalności przestępczej tzw. firm krzaków, nazywanych także przedsiębiorstwami „symulującymi”. Są one tworzone lub przejmowane przez przestępców celem symulowania normalnego obrotu gospodarczego, po to, aby ukryć faktyczny cel dokonywanych rozliczeń, faktyczny obrót towarami lub usługami za pomocą fałszowania stosownych dokumentów (np. umów i faktur), oraz aby posiadać rachunek w banku. Jest to szczególnie widoczne w przypadku procederu karuzeli podatkowych³² czy proceduru prania pieniędzy³³.

Mimo że przepadek przedsiębiorstwa funkcjonuje w polskim prawie karnym od 8 lat, to trudno uznać, że zagadnienie to było przedmiotem szczególnego zainteresowania doktryny³⁴. Problematyka ta nie była przedmiotem opracowania monograficznego³⁵, jeśli nie liczyć dysertacji doktorskiej *M. Czechowskiej* dotyczącej tożsamej problematyki³⁶. Obecność tego opracowania w naukowym dyskursie nie oznacza, że instytucja przypadku przedsiębiorstwa została już w dostatecznym stopniu opracowana w polskiej literaturze karnistycznej. Problematyka ta nadal pozostaje istotna, aktualna, bardzo atrakcyjna teoretycznie i doniosła praktycznie. Jeśli chodzi o aspekt teoretyczny, to warto zwrócić uwagę, że wątpliwa jest zarówno istota tego środka, którego charakteru ustawodawca nie określił, jak i jego normatywny kształt, wzbudzający kontrowersje przede wszystkim doktrynalne, zwłaszcza w zakresie zgodności niektórych rozwiązań ze standardami konstytucyjnymi. Kontrowersje te mają charakter wielo-

³¹ Zob. *M. Fazekas, E. Nanopoulos*, *The Effectiveness*, s. 39–64.

³² Zob. m.in. *K. Nowak*, *Wybrane zagadnienia*, s. 172–173.

³³ Zob. *W. Filipkowski*, *Fenomenologia*, s. 19; *tenże*, *Analiza*, s. 62 i n.

³⁴ Ukazało się bowiem zaledwie kilka (za to bardzo istotnych) publikacji artykułowych – zob. *L. Pohl*, *O ujęciu przypadku; R. Zawłocki*, *Przepadek przedsiębiorstwa; D. Szeleszczuk*, *Przepadek przedsiębiorstwa; Z. Kukula*, *Przepadek przedsiębiorstwa; M. Kowalewska-Łukuć*, *Konfiskata; K. Ryczek*, *Przepadek przedsiębiorstwa*.

³⁵ Nie znaczy to, że problematyka przypadku *in genere* nie była obecna w naukowej debacie. Wprost przeciwnie, o żywotności tego tematu świadczą następujące znakomite opracowania (w kolejności chronologicznej): *I. Rzeplińska*, *Konfiskata mienia. Studium; K. Postulski, M. Siwek*, *Przepadek; J. Raglewski*, *Materialnoprawna regulacja; E.M. Guzik-Makaruk* (red.), *Przepadek przedmiotów; M. Błaszczyk*, *Przepadek w polskim; A.C. Czwojda*, *Przepadek korzyści; V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski*, *Instytucja przypadku; K. Trybek*, *Konfiskata*. Spośród przywołanych opracowań, co zrozumiale, przepadek przedsiębiorstwa został poddany analizie w trzech ostatnich opracowaniach.

³⁶ *M. Czechowska*, *Przepadek przedsiębiorstwa*.

płaszczyznowy, dotyczą bowiem nie tylko interpretacji przepisów normujących kształt przypadku przedsiębiorstwa, ale i samej polityki kryminalnej. Jeśli chodzi o doniosłość praktyczną to można przypuszczać, że znaczenie tego instrumentu polityki karnej będzie sukcesywnie wzrastać, co ma związek z tym, że jest to środek pomyślany głównie jako służący zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, o której dynamicznym rozwoju nikogo nie trzeba przekonywać. Wydaje się również, że rosnąca presja ze strony prowadzący unijnego, zmierzającego do uniformizacji konfiskaty we wszystkich krajach członkowskich, ostatecznie usankcjonuje obecność tego instrumentu w rezerwarze środków penalnych.

Wzmiankowana dysertacja *M. Czechowskiej*, jakkolwiek nie ułatwia zadania autorom kolejnych prac, to jednak z drugiej strony zmusza ich do poszukiwania odmiennych perspektyw, które nie zostały poruszone w przytoczonej publikacji, albo też zostały ujęte w sposób fragmentaryczny. Może też dać asumpt do polemiki z zaprezentowanym już stanowiskiem, co wydaje się, że stanowi motor napędowy każdej dyscypliny naukowej. W każdym razie rzeczona dysertacja może stanowić dobry punkt wyjścia dla dalszej analizy tytułowej instytucji. Wyzwanie poszukiwania nowych perspektyw zostało podjęte w niniejszej monografii, co szczególnie dotyczy politycznokryminalnych i kryminologicznych uwarunkowań wpływających na progresję przypadku, jak również wykonawczych aspektów tego środka penalnego.

§ 2. Określenie celu rozprawy

Nakreślony powyżej stan badań nad przypadkiem przedsiębiorstwa pokazuje, że problematyka ta ma wciąż duży potencjał badawczy. Jest jeszcze wiele obszarów, które powinny być poddane analizie karnistycznej, co skłania do szerokiego ujęcia celu niniejszej pracy. Jest nim całościowa analiza przypadku przedsiębiorstwa, zmierzająca do wypełnienia niszy w zakresie badań nad tym środkiem penalnym w nauce polskiego prawa karnego.

Identyfikując cele pracy, trzeba mieć na względzie, że praca naukowa winna mieć przede wszystkim cel poznawczy, którego realizacja w jakimś stopniu wzbogaca teorię³⁷. W opracowaniach metodologicznych wskazuje się, że główny cel pracy może być rozbity na kilka mniejszych – cząstkowych³⁸. Spośród celów pracy wskazuje się na funkcje: opisowe (deskryptywne), wyjaśniające (eksplanacyjne), prognostyczne (przewidyujące) i instrumentalne (praktyczne)³⁹. Funkcja opisowa pracy wiąże się z odpowiedzią

³⁷ Zob. *R.A. Stefański*, w: *H. Izdebski, A. Łazarska* (red.), *Metodologia*, s. 150.

³⁸ Zob. *M. Krajewski*, *O metodologii*, s. 118.

³⁹ Pierwszym podstawowym celem pracy jest funkcja opisowa (deskryptywna – faktograficzna). Wiąże się ona z odpowiedzią na pytanie: jaka była i jaka jest rzeczywistość. Taki rzetelny opis rzeczywistości stanowić może punkt wyjścia dla postawienia diagnozy oraz sformułowania określonych zaleceń. Właściwy opis rzeczywistości pełni również funkcję porządkującą oraz systematyzującą dotychczasowy stan badań nad daną instytucją. Drugim celem stawianym przed pracą jest funkcja wyjaśniająca (eksplanacyjna – diagnostyczna). Wiąże się ona z udzieleniem od-

na pytanie: jaka była i jaka jest rzeczywistość. W związku z powyższym opisano ewolucję konfiskaty (rozdział I), jak również przedstawiono kompleksowy normatywny obraz (opis) przypadku przedsiębiorstwa we wszystkich kontekstach, w których instytucja ta występuje na gruncie aktualnego stanu prawnego. W ramach tego celu została zidentyfikowane i przedstawione zagadnienia dotyczące przedmiotowego środka penalnego, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które budzą lub mogą wywoływać określone wątpliwości interpretacyjne, zarówno na gruncie prawa karnego materialnego, jak i procesowego oraz wykonawczego. Wśród nich na plan pierwszy wysuwają się kwestie związane z charakterem prawnym przypadku przedsiębiorstwa, celów, które są przed nim stawiane oraz przesłanek jego stosowania, jak również okoliczności wyłączających jego orzekanie. Cel ten jest realizowany głównie w rozdziałach od III do XI. Drugi cel pracy, eksplanacyjny (diagnostyczny), wiąże się z udzieleniem odpowiedzi na pytania: dlaczego, z jakiej racji, po co dane zjawisko zaistniało i dlaczego ma takie, a nie inne właściwości? Cel ten jest realizowany przede wszystkim w rozdziale II, w którym starano się określić kryminologiczne uwarunkowania przypadku przedsiębiorstwa, wskazać przyczyny ekspansji konfiskaty w europejskim i krajowym porządku prawnym oraz zaprezentować kryminalnopolityczne determinanty, które decydują o tym, że współcześnie konfiskata odgrywa tak istotną rolę w systemie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Wreszcie trzeci cel (instrumentalny) łączy się z udzieleniem odpowiedzi na pytania: jakie podjąć konkretne działania, aby osiągnąć zamierzony rezultat, i co zrobić, aby przewidywania dotyczące projektowanej rzeczywistości spełniły się (lub nie spełniły się). W pracy cel ten starano się zrealizować poprzez zwrócenie uwagi na ułomności aktualnej regulacji przypadku przedsiębiorstwa oraz podkreślenie, że w obecnym kształcie nie ma on racji bytu, a wszelkie próby przywrócenia jego funkcjonalności są skazane na niepowodzenie.

§ 3. Wskazanie problemów badawczych i hipotez badawczych

Zmierzając do realizacji wyeksponowanych powyżej kierunków i celów analizy, sformułować należy problemy badawcze⁴⁰. Główny z nich sprowadza się do odpo-

owiedzi na pytania: dlaczego, z jakiej racji, po co dane zjawisko zaistniało i dlaczego ma takie a nie inne właściwości? Trzeci cel pracy związany jest z funkcją prognostyczną (przewidyującą). Chodzi o poszukiwanie odpowiedzi na pytania, jak dana rzeczywistość będzie wyglądać w dającej się przewidzieć przyszłości. Ostatnia funkcja (instrumentalna – praktyczna), nastawiona jest nie na poznanie, ile na praktykę. Dąży ona do udzielenia odpowiedzi na pytania: jakie podjąć konkretne działania, aby osiągnąć zamierzony rezultat i co zrobić, aby przewidywania dotyczące projektowanej rzeczywistości spełniły się (lub nie spełniły się). Podaję za *R. Zenderowski, Praca magisterska*, s. 21–22.

⁴⁰ Przez problem badawczy rozumie się stan niewiedzy posiadający charakter obiektywny. W rzeczywistości jest to niewiedza, którą należy usunąć za pomocą badań naukowych; zob. *J. Apałowicz, Metodologiczne uwarunkowania*, s. 70.

wiedzi na pytanie czy normatywny kształt nadany przez ustawodawcę przepadkowi przedsiębiorstwa zapewnia sprawiedliwą i spójną równowagę pomiędzy skutecznością a ochroną podstawowych praw jednostki oraz czy umożliwi on realizację celów uzasadniających jego wprowadzenie do KK. Z tak nakreślonego zakresu problemowego podjętej w pracy analizy wynikają zagadnienia badawcze o charakterze szczegółowym. Identyfikując je w tym miejscu, można więc zapytać:

1. W jaki sposób zmiany w zakresie konfiskaty i przepadku w prawie karnym odzwierciedlają ewolucję polityki kryminalnej, a szczególnie przejście od ograniczenia ich represyjnego charakteru do ich ekspansji, jako podstawowego narzędzia zwalczania przestępczości gospodarczej i zorganizowanej?

2. Jak współczesne przemiany polityki kryminalnej, zorientowanej przede wszystkim na skuteczność, wpływają na rozwój nowych narzędzi, takich jak konfiskata przedsiębiorstw, oraz jakie luki w dotychczasowym systemie konfiskaty ujawniają konieczność wdrożenia nowych sankcji ekonomicznych?

3. W jaki sposób brak jednolitych standardów międzynarodowych w zakresie przepadku mienia w ogóle, a przedsiębiorstwa w szczególności, oraz ewolucja polityki kryminalnej Unii Europejskiej w kierunku prewencyjnego prawa karnego, wpływają na materialnoprawne i procesowe gwarancje jednostek?

4. Czy przepisy dotyczące przepadku przedsiębiorstwa w polskim prawie karnym, zwłaszcza w odniesieniu do właściciela niebędącego sprawcą przestępstwa, spełniają standardy wynikające z Konstytucji RP?

5. Czy przesłanki stosowania środka penalnego ujętego w art. 44a KK umożliwiają skuteczną i odpowiadającą intencjom ustawodawcy, realizację celów stawianych przed tą instytucją oraz jakie konsekwencje mogą wynikać z braku precyzji wspomnianych przesłanek?

6. Jakie są podstawy orzekania przepadku przedsiębiorstwa w polskim prawie karnym i czy obowiązujące regulacje nie wymagają interwencji ustawodawcy w celu zwiększenia jego funkcjonalności?

7. Czy wprowadzenie przepadku przedsiębiorstwa może wpłynąć korzystnie na skuteczność walki z przestępczością gospodarczą, biorąc pod uwagę trudności interpretacyjne związane z definicją terminu „przedsiębiorstwo” oraz problemy w zakresie stosowania tej sankcji do różnych części przedsiębiorstwa, takich jak filie czy oddziały?

8. W jakim stopniu przepadek przedsiębiorstwa jako środek penalny w polskim systemie prawnym równoważy cele prewencyjne i represyjne z ochroną konstytucyjnie gwarantowanej wolności działalności gospodarczej, zwłaszcza w kontekście jego stosowania wobec osób trzecich?

9. Jakie trudności interpretacyjne i praktyczne wiążą się z orzekaniem przepadku przedsiębiorstwa w polskim systemie prawnym, w szczególności w zakresie jego wyeny, zabezpieczenia i wpływu na przewlekłość postępowań karnych?

10. W jakim stopniu ułomności przepisów procesowych dotyczących przepadku przedsiębiorstwa wpływają na gwarancje procesowe oraz na sprawiedliwość i efektywność tego środka karnego?

11. Czy przepisy wykonawcze dotyczące przypadku przedsiębiorstwa wpływają na skuteczność ich stosowania oraz jakie zmiany legislacyjne mogłyby poprawić efektywność tego środka penalnego?

Odnosząc się do wskazanego wyżej głównego problemu badawczego, przyjęto w charakterze hipotez ogólnych⁴¹, że ustawodawcy nie udało się znaleźć równowagi pomiędzy skutecznością a ochroną podstawowych praw jednostki oraz że przypadek przedsiębiorstwa w swoim aktualnym kształcie jest dysfunkcyjny, a w związku z powyższym powinien on zostać wyeliminowany z katalogu środków penalnych, albo też jego formuła powinna ulec zmianie. Natomiast w nawiązaniu do wyliczonych problemów szczegółowych można wskazać następujące hipotezy cząstkowe, które odpowiadają poszczególnym rozdziałom⁴²:

1. Zmiany w zakresie konfiskaty i przypadku w prawie karnym odzwierciedlają ewolucję polityki karnej, w której początkowe dążenie do ograniczenia ich represyjnego charakteru zostało zastąpione tendencją do rozszerzania ich zastosowania jako narzędzia zwalczania przestępczości gospodarczej i zorganizowanej.

2. Współczesne przemiany polityki kryminalnej, charakteryzujące się odejściem od klasycznych gwarancji prawnych na rzecz skuteczności represji, sprzyjają rozwojowi nowych narzędzi zwalczania przestępczości gospodarczej, takich jak konfiskata przedsiębiorstw. Brak skutecznych mechanizmów umożliwiających przejmowanie firm wykorzystywanych przez grupy przestępcze do legalizacji i reinwestowania nielegalnych zysków ujawnia luki w dotychczasowym systemie konfiskaty, co uzasadnia konieczność wdrożenia nowych form sankcji ekonomicznych, wpisujących się w tendencję ekspansji populistycznego i modernistycznego prawa karnego.

3. Brak jednolitych standardów międzynarodowych w zakresie przypadku mienia oraz ewolucja polityki kryminalnej Unii Europejskiej w kierunku prewencyjnego prawa karnego skutkują znacznym ograniczeniem gwarancji procesowych jednostek. Unijne regulacje dotyczące konfiskaty, w tym konfiskaty rozszerzonej i konfiskaty bez wyroku skazującego, kładą nacisk na skuteczność walki z przestępczością kosztem fundamentalnych zasad, takich jak domniemanie niewinności i zakaz retroaktywności prawa. W konsekwencji dochodzi do erozji krajowego prawa karnego i osłabienia – także na gruncie karnomaterialnym – jego funkcji gwarancyjnej, co rodzi konieczność wypra-

⁴¹ Przez hipotezę rozumie się swoiste przypuszczenia wysunięte prowizorycznie dla określenia lub wyjaśnienia czegoś, co wymaga weryfikacji poprzez odpowiednie badania stosowane w danej nauce. Słowo „hipoteza” wywodzi się z greckiego słowa *hypothesis*, a oznacza przypuszczenie czy też domysł naukowy, wysunięty prowizorycznie dla wyjaśnienia jakiegoś faktu lub zbioru faktów, wymagające sprawdzenia, które może dopiero potwierdzić lub obalić dany domysł; zob. m.in. J. Sztumski, Wstęp, s. 48.

⁴² W literaturze z zakresu metodologii nauk penalnych wskazuje się, że obok hipotez ogólnych powinno się wyróżnić także hipotezy szczegółowe, stanowiące konkretyzację hipotezy ogólnej. Trafnie wskazuje się, że liczba formułowanych hipotez powinna w zasadzie odpowiadać konkretnym rozdziałom analitycznym rozprawy naukowej; zob. E. Glińska, Problemy badawcze, s. 211; R.A. Stefański, w: H. Izdebski, A. Łazarska (red.), Metodologia, s. 155.

cowania nowego, spójnego modelu równoważącego skuteczność konfiskaty z ochroną praw jednostki.

4. Przepisy dotyczące przypadku przedsiębiorstwa w polskim prawie karnym, szczególnie te odnoszące się do odpowiedzialności właściciela przedsiębiorstwa niebędącego sprawcą przestępstwa, zasadniczo są zgodne z konstytucyjnymi standardami, wynikającymi z art. 46 Konstytucji RP oraz przepisów ustawy zasadniczej dotyczących ochrony własności. Dużo większe wątpliwości wywołuje proporcjonalność przyjętych rozwiązań.

5. Wadliwe ukształtowanie przesłanek orzekania przypadku przedsiębiorstwa jest jednym z czynników, który sprawia, że nie jest on w stanie skutecznie realizować celów, które miały uzasadniać jego obecność w systemie środków penalnych.

6. Podstawy orzekania przypadku przedsiębiorstwa zostały ujęte bardzo szeroko. Jednocześnie ograniczenie zakresu stosowania tego środka wyłącznie do prawa karnego powszechnego oraz brak możliwości jego orzekania wobec podmiotów zbiorowych stanowią istotne luki legislacyjne, dezawuuujące tę formę przypadku jako instrumentu zwalczania i zapobiegania najpoważniejszej przestępczości zorganizowanej i gospodarczej.

7. Wprowadzenie przypadku przedsiębiorstwa (jako środka penalnego mającego na celu zwiększenie skuteczności w walce z przestępczością gospodarczą poprzez zastosowanie bardziej dolegliwego środka niż tradycyjny przepadek narzędzi) napotyka liczne trudności interpretacyjne i praktyczne. Istnieje wiele wątpliwości dotyczących definicji pojęcia przedsiębiorstwa w kontekście prawa karnego, które nie uwzględniają jego wieloznaczności w prawie cywilnym, co prowadzi do trudności w określeniu zakresu stosowania przypadku. Ponadto, brak precyzyjnej definicji „przedsiębiorstwa” w kodeksie karnym skutkuje problemami związanymi z orzekaniem przypadku różnych części przedsiębiorstwa, takich jak filie, zakłady czy oddziały, co z kolei wywołuje kontrowersje w zakresie proporcjonalności kary.

8. Przepadek przedsiębiorstwa wprowadzony do polskiego systemu prawnego pełni głównie funkcje prewencyjne i represyjne, dążąc do zapobieżenia dalszemu wykorzystaniu przedsiębiorstwa do działalności przestępczej. Z jednej strony, poprzez przepadek przedsiębiorstwa, ustawodawca realizuje cele prewencyjne, uniemożliwiając dalsze popełnianie przestępstw. Z drugiej strony, przepadek przedsiębiorstwa, szczególnie w kontekście jego stosowania wobec osób trzecich przyczynia się do poważnych konsekwencji gospodarczych, stanowiąc istotną ingerencję w konstytucyjnie chronioną wolność działalności gospodarczej oraz zawiera w sobie nieuzasadnione ryzyko dla wolności działalności gospodarczej.

9. Interpretacja przepisów dotyczących przypadku przedsiębiorstwa, jak również praktyka ich stosowania będzie wiązać się z licznymi trudnościami, które mogą mieć istotny wpływ na długość postępowań sądowych i efektywność samego środka karnego. Kluczowym problemem może się okazać konieczność ustalenia wartości przedsiębiorstwa, co jest procesem trudnym i czasochłonnym, szczególnie przy uwzględnieniu obecnej praktyki wymiaru sprawiedliwości, w tym problemów z opiniami biegłych.

10. W obowiązujących przepisach procesowych można wskazać wiele mankamentów, które mogą ograniczać efektywność i sprawiedliwość stosowania przypadku przedsiębiorstwa.

11. Złożoność i nieprzejrzystość przepisów wykonawczych dotyczących przypadku przedsiębiorstwa w polskim prawie karnym negatywnie wpływa na skuteczność jego stosowania i wykonania. Dodatkowo, eklektyczny charakter tych przepisów, wymagający sięgnięcia do różnych aktów prawnych, powoduje chaos i nieefektywność w stosowaniu przypadku przedsiębiorstwa w praktyce.

U podstaw sformułowanych hipotez leży wstępna analiza przepisów odnoszących się do przypadku przedsiębiorstwa, przy czym chodzi zarówno o przepisy prawa międzynarodowego, unijnego, jak i krajowego. Również przegląd piśmiennictwa prowadzi do zanegowania racji bytu przypadku przedsiębiorstwa ze względu na to, że jest to instytucja obciążona zbyt licznymi wadami konstrukcyjnymi oraz wątpliwa pod względem zgodności ze standardami konstytucyjnymi i międzynarodowymi.

§ 4. Konstrukcja i zawartość pracy

Analiza przypadku przedsiębiorstwa rozpoczyna się od rozważań dotyczących jego genezy i ewolucji (rozdział I). Mają one stanowić wprowadzenie do zagadnień omawianych w kolejnych częściach pracy, ułatwiając zrozumienie współczesnego ujęcia przypadku, a w jego kontekście – także przypadku przedsiębiorstwa. Dodatkowo, refleksja nad genezą i rozwojem tej instytucji nabiera szczególnego znaczenia przy określaniu jej istoty, zważywszy na fakt, że wywodzi się ona z konfiskaty, a obecnie funkcjonuje jako jedna z form przypadku. Rozważania te ilustrują również pewne tendencje rozwojowe, charakterystyczne dla przedmiotowego środka penalnego. Wyjaśniają także w jaki sposób przypadek stał się podstawowym instrumentem współczesnej polityki kryminalnej.

Kompleksowe ujęcie problematyki przypadku wymaga uwzględnienia dwóch ważnych płaszczyzn: kryminologicznej i politycznokryminalnej (rozdział II). Pierwsza z nich skupia się na identyfikacji przyczyn infiltracji zorganizowanej przestępczości gospodarczej w legalną gospodarkę. Ukazuje metody, skalę tego zjawiska oraz rolę jaką odgrywa przedsiębiorstwo w przestępczym procederze. Analiza ta prowadzi do konkluzji, że dla skutecznego zahamowania rozwoju przestępczości zorganizowanej, konfiskata przedsiębiorstwa jest koniecznością. Jest to więc droga, z której nie ma odwrotu. Brak takiego środka powoduje bowiem, że proces zwalczania tej formy przestępczości nie jest efektywny. Zwraca ona jednocześnie uwagę na istotne trudności, jakie napotkać może ustawodawca, kreując odpowiedni środek, umożliwiający realizację tego celu. Druga koncentruje się na ukazaniu politycznokryminalnych trendów, które uzasadniają częstsze sięganie po konfiskatę, dostrzegając w niej podstawowy instrument zwalczania przestępczości już nie tylko najpoważniejszej, ale także pospolitej. Paradigmaty te tak głęboko przeniknęły do świadomości ustawodawcy, że zainicjowały proces erozji klasycznego prawa karnego, który jest zastępowany modelami o przewencyjnej.

W kompleksowej analizie przypadku przedsiębiorstwa nie mogło zabraknąć prezentacji międzynarodowych i unijnych standardów dotyczących przypadku (rozdział III). W oczywisty sposób determinują one, a przynajmniej powinny determinować, rozwiązania przyjęte przez ustawodawcę polskiego. W rozdziale tym zwrócono również uwagę na dostrzegalne przemiany unijnego prawa karnego, które w coraz większym stopniu nawiązują do politycznokryminalnych paradygmatów tzw. prawa karnego walki. Zasygnalizowano również, że w odniesieniu do konfiskaty mamy do czynienia ze swoistego rodzaju presją ze strony prawodawcy unijnego, który w obliczu totalnej wojny wypowiedzianej zorganizowanej przestępczości gospodarczej, w imię skuteczności, narzuca pewne rozwiązania państwom członkowskim, które budzą poważne wątpliwości co do ich zgodności z podstawowymi zasadami, na których opiera się wspólnotowa praworządność.

Kolejny rozdział poświęcony jest konstytucyjnym standardom dotyczącym przypadku przedsiębiorstwa. Wynikają one z wielu przepisów ustawy zasadniczej, pomimo że tylko jeden – art. 46 Konstytucji RP – dotyczy go bezpośrednio. Z perspektywy konstytucyjnej najbardziej istotną kwestią jest zgodność regulacji przewidzianej w art. 44a § 2 KK z konstytucyjnymi zasadami kształtującymi odpowiedzialność karną (art. 42 ust. 1 i 3 Konstytucji RP), zasadami dotyczącymi ochrony własności (art. 20, 21 i 64 Konstytucji RP) oraz zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP).

Kolejne rozdziały to już szczegółowe analizy odnoszące się *stricto* do problematyki przypadku przedsiębiorstwa. W kolejności zostaną przedstawione rozważania dotyczące przesłanek (rozdział V), podstaw (rozdział VI), treści (rozdział VII) i celów jego orzekania (rozdział VIII). Ponadto zostanie przeprowadzona analiza przepisów regulujących instytucję przypadku przedsiębiorstwa w płaszczyźnie procesowej (rozdział X) oraz wykonawczej (rozdział XI). Jak się podkreśla, „o znaczeniu każdej instytucji prawnej, będącej swoistym narzędziem służącym realizacji określonego celu, decyduje bowiem jej specyficzne przeznaczenie (materia), zgodne z nim wykorzystanie (procedura) oraz osiągnięty w ten sposób efekt (wykonanie)”⁴³.

Rozważania zawarte w rozdziale IX dotyczą z kolei negatywnych przesłanek orzekania przypadku przedsiębiorstwa, jego substytucyjnych form oraz odstąpienia od orzeczenia. Pracę wieńczy Zakończenie, które stanowi rekapitulację najważniejszych ustaleń poczynionych w poszczególnych rozdziałach.

§ 5. Zastosowane metody badawcze

Podstawową metodą badawczą wykorzystywaną w niniejszej pracy jest metoda dogmatyczna (formalno-dogmatyczna)⁴⁴, polegająca na analizie obowiązujących unor-

⁴³ M. Błaszczuk, *Przepadek w polskim*, s. 28.

⁴⁴ Metoda tego rodzaju jest metodą formalną, gdyż interesuje się samą treścią prawa obowiązującego, pomijając wszelkie inne konteksty badania prawa. Natomiast określaną jest metodą jako dogmatyczna, ze względu na traktowanie obowiązującego prawa jako swoistego dogmatu, wypo-

mowań prawnych, które są relewantne dla problematyki przypadku przedsiębiorstwa. Opiera się ona na stosowaniu analizy logiczno-językowej. Sprowadza się do stosowania „przekładu w obrębie tego samego języka naturalnego i specjalistycznego wyrażen niejasnych za pomocą wyrażen o treści zrozumiałej w celu ustalenia właściwego znaczenia treści normy prawnej. Metoda analizy logiczno-językowej jest zasadniczo niczym innym jak wykładnią prawa, stosowaną w celu precyzyjnego ustalenia treści normy prawnej, a następnie wykorzystania znajomości prawa do celów praktycznego działania. W procesie wykładni (analizy logiczno-językowej) korzysta się z reguł znaczeniowych, konstrukcyjnych, jak również ze stosowania reguł poprawnego myślenia oraz rozumowań prawniczych. Stosując jednak metodę analizy logiczno-językowej, należy również pamiętać o dorobku teoretycznym współczesnej wykładni prawa, szczególnie zaś «przełamaniu» zasady *interpretatio cesat in claris*, wyjściu poza tzw. wykładnię klasyfikacyjną, upowszechnieniu się wykładni derywacyjnej i zgodnie z zasadą *omnia sunt interpretanda*, stosowania również dyrektyw wykładni systemowej, funkcjonalnej i celowościowej»⁴⁵.

Ponadto metodą wykorzystywaną w pracy, a ściśle związaną z analizą logiczno-językową jest metoda hermeneutyczna. Opiera się ona na założeniu, „że tekst prawny w ujęciu hermeneutycznym nie jest tylko wypowiedzią językową. Prawo jest wytworem, który należy interpretować z uwzględnieniem warstwy «głębszej», dającej pełne rozumienie wypowiedzi ustawodawcy. O ile w przypadku wykładni operatywnej stosujemy wykładnię językową, ale i funkcjonalną oraz celowościową wskazującą na *ratio legis* ustawy, to w przypadku nauk prawnych nie jest to analiza wystarczająca. Dopiero opis i wyjaśnienie kontekstów historycznego, społecznego, ekonomicznego i kulturowego daje pełne rozumienie określonych norm i instytucji prawnych»⁴⁶.

W niniejszej pracy wykorzystano również metodę prawnohistoryczną, której celem było przybliżenie genezy współczesnych rozwiązań prawnych. Przyjęto założenie, że analiza historyczna może dostarczyć użytecznych wskazówek służących identyfikacji oraz rozwiązywaniu aktualnych problemów interpretacyjnych związanych ze stosowaniem obowiązujących przepisów (tzw. wykładnia historyczna *sensu largo*). Ponadto uznano, że ukazanie pochodzenia określonych instytucji prawnych może stanowić podstawę do formułowania postulatów *de lege ferenda*.

W prezentowanej pracy nie odwołano się do metody prawnoporównawczej⁴⁷, co wynika ze specyfiki polskich rozwiązań dotyczących przypadku przedsiębiorstwa. Nie

wiedzi językowej (dyrektywnej), która nie wymaga uzasadnienia, lecz jako formalna racja (obowiązujące prawo) uzasadnia inne zdania, oceny i decyzje (organu administracji, sądu); zob. T. Barankiewicz, w: H. Izdebski, A. Łazarska (red.), *Metodologia*, s. 113.

⁴⁵ Tamże; zob. także M. Zieliński, *Podstawowe zasady*, s. 120 i n.

⁴⁶ T. Barankiewicz, w: H. Izdebski, A. Łazarska (red.), *Metodologia*, s. 114; zob. także M. Zirk-Sadowski, *Wprowadzenie*, s. 81–94.

⁴⁷ Metoda prawnoporównawcza (komparatystyczna) polega na ogólnym objaśnianiu porównywanych instytucji prawnych należących do co najmniej dwóch systemów prawnych, ukazaniu

oznacza to, że w innych systemach prawnych brak jest instytucji o zbliżonym charakterze, jednak ich znaczne odmienności – zwłaszcza w zakresie natury prawnej – sprawiają, że nawet skrótowe ich przedstawienie⁴⁸, wymagałoby nadmiernego rozszerzenia objętości pracy. W rezultacie nie sprzyjałoby to realizacji zasadniczego celu opracowania, jakim jest analiza instytucji przypadku przedsiębiorstwa na gruncie polskiego prawa

Na koniec jeszcze jedna uwaga o charakterze technicznym. Dostęp do źródeł internetowych został zaktualizowany na dzień 20.8.2025 r.

W pracy uwzględniono stan prawny na 30.6.2025 r.

dr *Damian Szeleszczuk*

Lublin, sierpień 2025

podobieństw istniejących między różnymi rozwiązaniami lub różnic występujących pomiędzy podobnymi instytucjami prawnymi; zob. *I. Szymczak*, *Metoda nauki*, s. 43–44.

⁴⁸ Rozwiązania przyjęte w innych systemach prawnych dotyczą albo przypadku przedsiębiorstw należących do osób prawnych, albo też mają charakter sankcji administracyjnoprawnych. Przykładowo we włoskim prawie karnym jest wiele możliwości przypadku przedsiębiorstwa, żadnego jednak nie można porównać do rozwiązania przyjętego w KK. Ich bliższa charakterystyka mogłaby stanowić przedmiot niejednej pracy naukowej, czego autor niniejszej pracy w przyszłości nie wyklucza.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl